

RIVOJLANAYOTGAN MAMLAKATLARDA RAQAMLI IQTISODIYOT SIYOSATI

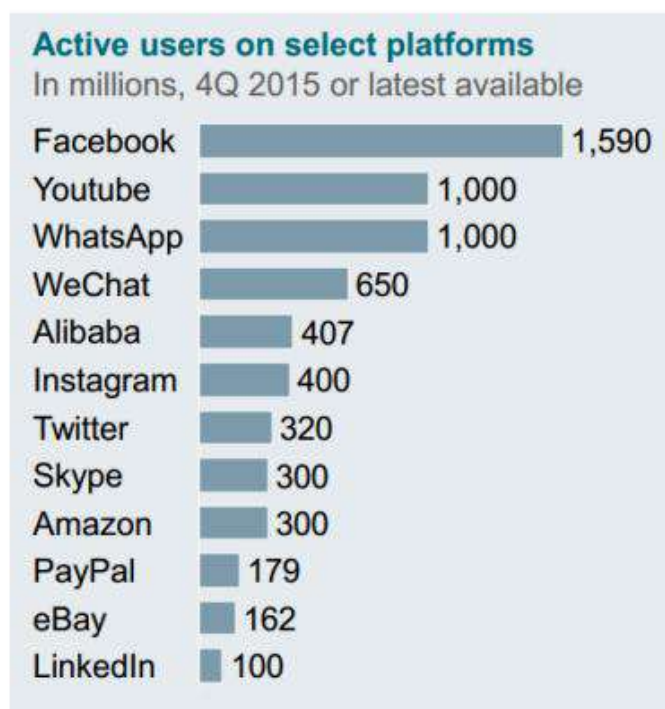
Abdullayev Axrorjon Axadjon o'g'li
Qo'qon Universiteti Iqtisodiyot yo'nalishi 3-kurs talabasi,
Mulaydinov Farxod Murotovich
Qo'qon universiteti, "Raqamli texnologiyalar va matematika"
kafedrası mudiri

Annotatsiya: Ushbu maqola rivojlanayotgan mamlakatlarda raqamli iqtisodiyot siyosatining ahamiyatini ochib beradi. Raqamli texnologiyalar iqtisodiyotni o'zgartirish va o'sishni rag'batlantirish salohiyatiga ega, ammo bu potentsialni amalga oshirish uchun hukumatlar qo'llab-quvvatlovchi siyosat orqali qulay muhit yaratishi kerak. Raqamli infratuzilmani rivojlantirish, raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatini oshirish, innovatsiyalar va tadbirkorlikni rag'batlantirish hamda ma'lumotlar maxfiyligi va kiberxavfsizlik bilan bog'liq muammolarni hal qilishga qaratilgan siyosat zarur. Maqolada ushbu siyosatlar amalda qanday amalga oshirilganligini ko'rsatish uchun bir qancha rivojlanayotgan mamlakatlar, jumladan Amerika, Xitoy, Afrika va boshqa mamlakatlardan misollar keltirilgan. Umuman olganda, maqola rivojlanayotgan mamlakatlarda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishda siyosatning roli haqida qimmatli tushunchalarni beradi.

Kalit so'zlar: Raqamli iqtisodiyot, Raqamli ma'lumotlar, AKT, Kiberxavfsizlik, rivojlangan mamlakatlar

Kirish: Raqamli texnologiyalar butun dunyo bo'ylab texnologik innovatsiyalarning oldingi to'lqinlariga qaraganda tezroq tarqalmoqda va biznes modellari va tarmoqlarini qayta shakllantirmoqda. Ushbu transformatsiya raqamli iqtisodiyotning paydo bo'lishini o'z ichiga oladi. "Iqtisodiy mahsulotlarning juda oz qismi asosan raqamli texnologiyalardan olingan, raqamli tovarlar yoki xizmatlarga asoslangan biznes modeli" sifatida ta'riflangan raqamli iqtisodiyot global yalpi ichki mahsulotning 5 foizini va global bandlikning 3 foizini tashkil qilishi taxmin qilinmoqda.

Raqamli iqtisodiyot ko'plab firmalar uchun tez daromad o'sishiga imkon berdi; jismoniy tovarlarning moddiy oqimidan ma'lumotlar va ma'lumotlarning nomoddiy oqimlariga o'tishni rag'batlantirdi; Rivojlanayotgan mamlakatlardagi firmalarga chegaralar orqali ulanish imkonini berdi; va shu tariqa transchegaraviy ma'lumotlar oqimining ko'payishiga yordam berdi. Raqamli iqtisod firmalari keng ko'lamlı sektorlar bo'ylab rivojlanishni ko'paytiradi, platformaga asoslangan biznes modellari juda muvaffaqiyatli bo'ladi (1-rasmga qarang). Ma'lumot qidirish va almashish (masalan, Google, Facebook, Twitter, Pinterest), shaxsiy xizmatlar (masalan, Uber, Airbnb), onlayn ko'ngilochar (masalan, Netflix, YouTube, iTunes) va xaridlarda (masalan, Amazon, eBay, Alibaba) uzilishlar sodir bo'lmaydi.

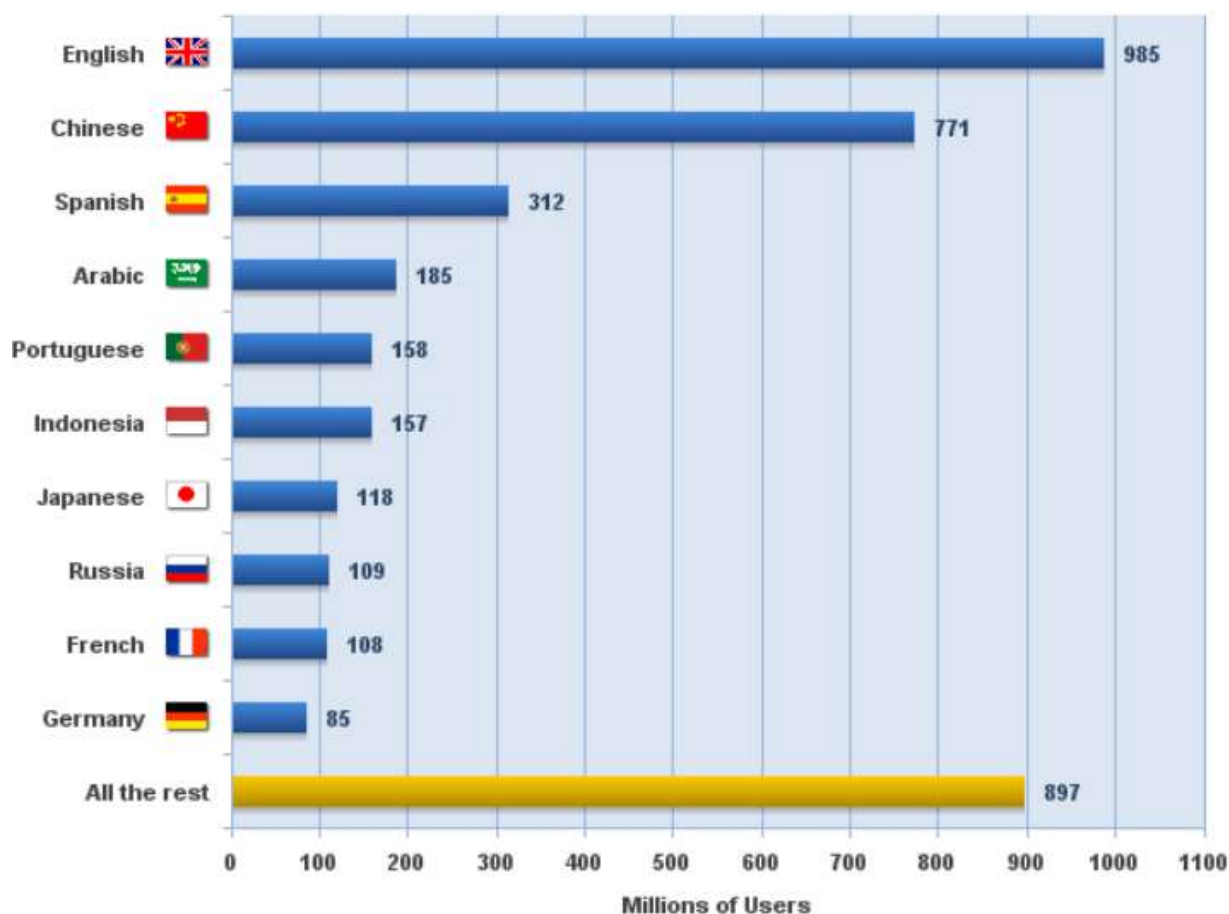
1-rasm: Raqamli platformalardagi faol foydalanuvchilar

Asosiy qism: Bunday raqamli iqtisodiyot imkoniyatlarning ko'rinishi ko'plab rivojlanayotgan mamlakatlarni iqtisodiy o'sish va boshqa rivojlanish maqsadlariga erishishda raqamli iqtisodiyotlarining kelajakdagi rolga yuqori intilishlarga undaydi. Raqamli iqtisodiyot, albatta, mamlakatning va uning savdo hamkorlarining raqamli infratuzilmasining holatiga tayanadi. Lekin bu ko'pincha rivojlanayotgan mamlakatlarda global standartlardan orqada qolmoqda. Raqamli iqtisodiyot ekotizimi nafaqat texnik infratuzilmani talab qiladi. Bu kuchli inson kapitali zaxirasini va turli xil va qobiliyatli institutlarni o'z ichiga oladi. Rivojlanayotgan mamlakatlar infratuzilmaning shu va boshqa elementlari bo'yicha ancha orqada qolishgan.

Raqamli infratuzilma muammolari. Raqamli infratuzilma raqamli xizmatlarga tez o'sib borayotgan talabni bajara olmaydi va ko'plab rivojlanayotgan iqtisodiyotlarda raqamli kirish va ulanish uchun infratuzilmaning jiddiy etishmasligi mavjud. Misol uchun, infratuzilmaning zaif tomonlari global janubda raqamli tadbirkorlik uchun asosiy to'siq va rivojlanayotgan mamlakatlarda raqamli iqtisodiyotning asosiy chegarasi sifatida aniqlanadi. Raqamli iqtisodiyot haqidagi qarashlar to'liq amalga oshishi va "axborot kapitalizmining qora tuynuklari" deb ataladigan hozirgi vaziyatdan qochish uchun ularni engib o'tish kerak. Bu boshqa tendentsiyalar tufayli yanada zarur bo'ladi; masalan, rivojlanayotgan mamlakatlar aholisining o'sib borayotgan urbanizatsiyasi (2030 yilga borib shahar aholisi taxminan besh milliard kishiga o'sishi kutilmoqda; bulutli hisoblash va narsalar interneti imkoniyatlari bilan bir qatorda iqtisodiy jarayonlarning ma'lumotlar intensivligining oshishi).

Raqamli ma'lumotlar uchun eng katta to'siq bu til bilmaslikdir. Til to'siqdir. Misol uchun, Osiyo-Tinch okeani mintaqasi AKTdan foydalanishda nafaqat arzon apparat vositalari va ulanish imkoniyatining yo'qligi, balki raqamli kontentning ko'pchiligi hamon birinchi navbatda boshqa tillarida bo'lgani uchun ham ortda qolmoqda. Tafvutni umumiy tarzda 2-

rasmda: dunyodagi taxminan 6000 tildan (YUNESKO 2015), eng yaxshi o'ntalik foydalanuvchilarning 77 foizini aks ettirishini ko'rish mumkin.

2-rasm: Millionlab foydalanuvchilarning Internetdagi eng yaxshi 10 ta tillari

Aniqroq misollar keltiradigan bo'lsak, Sahroi Kabirdagi Afrikada Afrika aholisiga qaratilgan veb-sahifalarning atigi 2,8 foizi mahalliy Afrika tillaridan foydalanadi. Tarkibning katta qismi ingliz yoki frantsuz tillarida, lekin ular rasmiy til bo'lishi mumkin bo'lgan mamlakatlarda ham aholining 10% dan kamrog'i gapiradi. Nigeriyada, garchi rasmiy til ingliz bo'lsa-da, 500 dan ortiq mahalliy tillar, jumladan, hausa, yoruba, igbo, fulani tillarida ham so'zlashadi. Hatto Xitoy ham bu masalani aks ettiradi: dunyo aholisining 17 foizi xitoyliklar va dunyo veb-saytlarining atigi 3 foizi xitoy tilida yozilgan.

Ingliz tili hali ham Internetning asosiy tili bo'lib qolmoqda. Kontentni ishlab chiquvchilarni ingliz tilini bilmaydiganlar uchun kontentni ko'rib chiqishga undash uchun to'g'ri raqamli siyosatni amalga oshirish zarur, ammo tildan tashqari, tegishli raqamli kontent va xizmatlarning mavjud emasligi odamlarni onlayn rejimga kirishdan va raqamli iqtisodiyotda to'liq ishtirok etishdan to'sqinlik qiladi.

Raqamli iqtisodiyot siyosatini boshqarish uchun tavsiyalar:

Raqamli iqtisodiyot siyosatini boshqarishdagi maqsad: raqamli iqtisodiyot siyosati tuzilmalari va jarayonlari samaradorligini oshirish		
Siyosat muammosi	Istalgan natija	Tavsiya etilgan siyosat vositalari
Imkoniyatlar, siyosat tuzilmalari, siyosatni ishlab chiqish va amalga oshirish jarayonlari bilan bog'liq muammolar	Raqamli iqtisodiyot siyosatini boshqarishni kuchaytirish	<ul style="list-style-type: none"> • Raqamli iqtisodiyotning aniq yetakchiligini aniqlash • Raqamli iqtisodiyotga oid barcha qonunchilik va me'yoriy hujjatlarning umumiy auditini o'tkazish • Raqamli iqtisodga tayyorlikni baholashni o'tkazish • Hisobdorlikni ta'minlash uchun kuchli, ammo tezkor boshqaruv tuzilmasini joriy etish • Davlat xizmati doirasida raqamli iqtisodiyot bo'yicha salohiyatni oshirishni amalga oshirish • Ko'p manfaatdor tomonlarning hamkorlik yondashuvi orqali raqamli iqtisodiyot strategiyasini ishlab chiqish • Siyosat ishlab chiqish uchun raqamli siyosat platformalaridan foydalaning • Raqamli iqtisodiyot statistikasini to'plashni kuchaytirish va kengaytirish • Mavjud tashabbuslarga asoslanib, siyosatni baholash uchun ko'rsatkichlarni ishlab chiqish • Kuchli dastur hisobdorligi va taraqqiyot monitoringini o'z ichiga oladi • Ko'p mamlakatlarli hamkorlik va ilg'or tajribalarni rivojlantirish
Korruptsiya	Raqamli siyosatni amalga oshirishda korruptsiyani kamaytirish	<ul style="list-style-type: none"> • Korruptsiya to'g'risida hisobot berishning avtomatlashtirilgan tizimini yaratish • Raqamli iqtisodiyot siyosati bo'yicha shartnoma tuzish uchun ochiq xarid tartib-qoidalarini qabul qilish • Raqamli iqtisodiyot bilan bog'liq barcha jarayonlar uchun ochiq davlat ma'lumotlar siyosatini qabul qilish
Hukumat byurokratiyasi	Byurokratik qo'shimcha xarajatlarni kamaytirish	<ul style="list-style-type: none"> • Raqamli tovarlar uchun bojxona qoidalarini soddalashtirish • Raqamli savdo qoidalarini soddalashtirish • Raqamli iqtisodiyot siyosati uchun kengroq "tartibga solishni soddalashtirish" va institutsional islohotlarni amalga oshirish • Raqamli iqtisodiyot siyosati tuzilmalarini loyihalash mezoni sifatida tezkorlikni qabul qilish

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, rivojlanayotgan mamlakatlarda raqamli iqtisodiyot jadal sur'atlar bilan kengaymoqda va siyosatchilar uning o'sishini qo'llab-quvvatlovchi siyosatni ishlab chiqishda faol bo'lishlari kerak. Raqamli infratuzilmani rivojlantirish va yangi texnologiyalarni o'zlashtirish ish o'rinlarini yaratish, iqtisodiy o'sishni oshirish va fuqarolarning hayot sifatini yaxshilashga yordam beradi. Rivojlanayotgan mamlakatlar o'z aholisini raqamli iqtisodiyotda to'liq ishtirok etish uchun zarur ko'nikmalar bilan ta'minlash uchun raqamli ta'lim va o'qitish dasturlariga sarmoya kiritishga ustuvor ahamiyat berishlari kerak. Nihoyat, siyosatchilar maxfiylik va xavfsizlik masalalariga ham e'tibor berishlari kerak, chunki ular onlayn tranzaksiyalarga ishonch va umumiy iqtisodiy o'sish uchun jiddiy oqibatlarga olib kelishi mumkin. Raqamli innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlovchi siyosatni puxta rejalashtirish va amalga oshirish bilan rivojlanayotgan mamlakatlar uzoq muddatda barqaror iqtisodiy o'sish va rivojlanishni ta'minlash uchun raqamli iqtisodiyot salohiyatidan foydalanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. <https://diodeweb.files.wordpress.com/2018/03/digital-economy-policy-diode-paper.pdf>
2. Ahmadjonov, A Abdullayev, M Mamayusupov, O Umarjonov. (2021). Raqamli iqtisodiyotda boshqaruv muammolari. Science and Education, 2(10), 636-642.
3. AA, Mulaydinov Farkhod Muratovich. (2021). RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI VA AMALIY AHAMIYATI. AXBOROT-KOMMUNIKACIYA TEXNOLOGIYALARI VA TELEKOMMUNIKACIYALARNING ZAMONAVIY MUAMMOLARI VA ECHIMLARI ONLAIN RESPUBLIKA ILMIIY-TEHNIK ANJUMANINING MA'RUZALAR TUPAMI, 2 (6), 794
4. A Abdullaev. (2021). RAQAMLI IQTISODIYOT - KADRLAR TAYYORLASHNING DOLZARB MASALALARI. Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyotning o'ziga xos xususiyatlari, uning ...
5. MMQ Tojiyeva, AAU Abdullayev. (2021). THE USE OF MODERN TECHNOLOGIES IN STATISTICAL DATA COLLECTION. Asian Journal of Multidimensional Research 10 (12), 250-254.
6. R.Toxirov. Tadbirkorlik subyektlari samaradorligini baholashning uslubiy yondashuvlari. QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI. Ilmiy-elektron jurnali.1/2023. 40-43.
7. Kokand, F. M., Kokand, R. T., & Kokand, D. M. (2020). Trends in solving problems in the development of an innovative economy. Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems, 12(6), 1205-1209.
8. Toxirov, R. S., & Raxmonov, N. R. O. G. L. (2021). DASTURIY TA'MINOT YORDAMIDA ZAMONAVIY BOSHQARUVNI TASHKIL ETISH ISTIQBOLLARI. Central Asian Academic Journal of Scientific Research, 1(1), 181-186.
9. Tokhirov, R., & Rahmonov, N. (2021). Technologies of using local networks efficiently. Asian Journal of Multidimensional Research, 10(6), 250-254.
10. Tokhirov, R., & Abdurakhimjanov, A. (2021). The Issue Of Modern Strategic Management In Enterprises Or Firms. The American Journal of Management and Economics Innovations, 3(08), 9-14.